



προϊόντα προς τις φυσικές και κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, που επικρατούν σε ορισμένες περιοχές της Ελλάδας  
**σελ. 20**

## **Έντονο το ενδιαφέρον για τον καπνό**

Το ενδιαφέρον της χώρας μας για τον καπνό είναι εύλογο και έντονο. Ο καπνός ανταποκρίνεται περισσότερο από άλλα

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ, ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΚΑΠΝΩΝ ΠΟΥ

# Αναδρομή στην ιστορία του καπνού στην

Στην Ελλάδα η καλλιέργεια του καπνού εισήχθη κατά τα τέλη του 16ου ή στις αρχές του 17ου αιώνα, στην αρχή στην κοιλάδα του Αξιού και την Ξάνθη, και αργότερα στην υπόλοιπη Μακεδονία και τη Θράκη. Στη Μικρά Ασία και την υπόλοιπη βαλκανική χερσόνησο καλλιεργήθηκε αργότερα.

Γράφει ο **ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΥΓΟΥΛΑΣ**

Καθηγητής Γεωργίας στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Οι οικολογικές συνθήκες των περιοχών αυτών, η τεχνική καλλιέργειας του καπνού που εφαρμόστηκε, η πτωχεία και η ξηρότητα των εδαφών και τα ποσοστά της σχετικής υγρασίας της ατμόσφαιρας, ευνόησαν την επικράτηση διαφόρων τύπων και παραλλαγών, προικισμένων με ειδικές ιδιότητες. Μιλούμε έτσι για μια κατηγορία καπνών, που είναι γνωστά ως «ανατολικά καπνά» ή «καπνά ανατολικού τύπου», που διακρίνονται σαφώς τόσο φυτοτεχνικά όσο και τεχνολογικά από τα «αμερικάνικα καπνά» ή «καπνά αμερικάνικου τύπου», την άλλη γνωστή μεγάλη κατηγορία καπνών, που αποτελεί το μεγαλύτερο μέρος της παγκόσμιας καπνικής παραγωγής. Στην Ελλάδα προπολεμικά, κατά την περίοδο 1935-38, η καλλιέργεια του καπνού καταλάμβανε έκταση 900.000 στρεμμάτων κάθε χρόνο. Η παραγωγή έφτανε τους 60.000 τόνους με μια μέση στρεμματική απόδοση της τάξης των 66 κιλών. Στη δεκαετία του 1960 η καλλιέργεια του καπνού αυξήθηκε και έφτασε

τα 1.360.000 στρέμματα (μέσος όρος τετραετίας 1963-66).

Το οξύμωρο σε σχέση με τα σημερινά δεδομένα είναι το γεγονός ότι η τότε πολιτική ηγεσία εξέφραζε επιθυμία μείωσης των καλλιεργούμενων εκτάσεων εξαιτίας των εντεινόμενων δυσχερειών διάθεσης της παραγωγής, γεγονός όμως που συναντούσε μεγάλες αντιδράσεις από την πλευρά των καπνοκαλλιεργητών, που αρνούνταν να εγκαταλείψουν την καλλιέργεια του καπνού. Σημειώστε την αντίφαση και την εντελώς διαφορετική διάθεση των καπνοκαλλιεργητών από το 2005 και μετά σε σχέση με τότε. Η καλλιεργούμενη έκταση της δεκαετίας του 1960 ήταν κατά 460.000 στρέμματα μεγαλύτερη της προπολεμικής, με μια παραγωγή κάθε χρόνο περίπου 120.000 τόνους και μια μέση στρεμματική απόδοση 87 κιλών, έναντι 66 της προπολεμικής (αύξηση 30%).

Προκύπτει από τα παραπάνω ότι, η ετήσια παραγωγή μεταξύ των δύο αυτών περιόδων διπλασιάστηκε, παρόλο ότι οι καλλιεργούμενες εκτάσεις αυξήθηκαν μόνο κατά 50%. Η αύξηση αυτή των αποδόσεων δεν οφειλόταν μόνο στην εισαγωγή νέων βελτιωμένων ποικιλιών, αλλά και στο γεγονός ότι η καλλιέργεια του καπνού σε πολλές περιοχές μεταφέρθηκε σε πιο γόνιμα χωράφια, που έδιναν μεγαλύτερες αποδόσεις παρήγαν, όμως, καπνά κατώτερης ποιότητας. Έτσι, οι αποδόσεις, ανάλογα με την περιοχή και με τον καλλιεργούμενο τύπο καπνού, κυμαίνονταν από 40 μέχρι 200 κιλά ανά στρέμμα.

Το σπουδαιότερο καπνοπαραγωγικό διαμέρισμα της χώρας εκείνη την περίοδο ήταν η Μακεδονία (62% των εκτάσεων), ακολουθούμενη από την Αιτωλοακαρνανία (11% των εκτάσεων) και τη Θράκη (9%).



## Ο καπνός εθνικό μας προϊόν

Όλα εκείνα τα χρόνια, η καλλιέργεια του καπνού στη χώρα μας κατείχε ιδιαίτερως ιδιαίτερη θέση τόσο για την ιδιαιτερότητα όσο και για την εθνική οικονομία.

Με την καλλιέργεια του καπνού αξιοποιούνταν διαχρονικά στη χώρα μας εδάφη ακατάλληλα για πολλά άλλα φυτά, αυξηρά (ξηρά), πετρώδη και χαλικιώδη, ορεινά και ημιορεινά, με σημαντική κλίση (τα ρεβένια της Ξάνθης) και ενσωματώνονταν σε αυτά μεγάλος αριθμός ημερομισθίων ανά στρέμμα, με αποτέλεσμα μια καπνοκαλλιεργητική οικογένεια παρά τις πολύ χαμηλότερες τιμές του καπνού τη δεκαετία του 1960 σε σχέση με την προπολεμική περίοδο, να εξασφαλιζέει εισόδημα κατά στρέμμα πολύ υψηλότερο από

την καλλιέργεια άλλων φυτών, που θα μπορούσαν να καλλιεργηθούν σε «καπνοχώρα».

Η καλλιέργεια των ανατολικού τύπου καπνών ειδικότερα, απορροφά και αμείβει πολύ περισσότερα ημερομίσθια ανά στρέμμα, από οποιαδήποτε άλλη καλλιέργεια στη χώρα μας. Συγκεκριμένα, στις ανατολικές ποικιλίες καπνού που καλλιεργούνταν στην Ελλάδα, όπως Μπασμάς, Καμπά-Κουλάκ Κλασσικά, Ελασσόνα, Μυρωδάτα Αγρινίου, Μυρωδάτα Σμύρνης, Ζηνομυρωδάτα, Κατερίνη (Σ-79), Καμπά-Κουλάκ μη κλασσικά, Τσεμπέλια, Μαύρα (Μαύρα Θεσσαλίας, Μαύρα Αργους), Σαμψόνια κ.ά., για 10 στρέμματα απαιτούνται 2.000-4.000 ώρες εργασίας, όσες περίπου απαιτούνται για 200-400 στρέμματα σιτηρών. Με την καλλιέργεια του

καπνού ασχολούνταν τότε 200.000 αγροτικές οικογένειες και 50.000-60.000 ακόμα άτομα στους τομείς της εμπορίας, της εμπορικής επεξεργασίας και της βιομηχανοποίησης του προϊόντος. Με την καλλιέργεια του ανατολικού τύπου καπνών, όπως αναφέραμε και πιο πριν, αξιοποιούνται κυρίως εδάφη ξηρά και άγονα, πολύ λίγο κατάλληλα για άλλες καλλιέργειες, που ούτως ή άλλως θα έδιναν εισόδημα πολύ χαμηλότερο από αυτό του καπνού. Αυξάνεται έτσι η παραγωγικότητα της ελληνικής γης και η συνολική πρόσδοξ της με την καλλιέργεια του καπνού. Αξίζει να σημειώσουμε ότι η καλλιέργεια του καπνού διαδραμάτισε πολύ σημαντικό ρόλο κατά την αποκατάσταση των ακτημόνων καλλιεργητών, μετά τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922, με την πρόβλεψη παραχώρησης ειδικού καπνικού κλήρου λίγων στρεμμάτων,



**Το ενδιαφέρον της χώρας μας για τον καπνό είναι εύλογο και έντονο.**

**Ο καπνός ανταποκρίνεται περισσότερο από άλλα προϊόντα προς τις φυσικές και κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που επικρατούν σε ορισμένες περιοχές της Ελλάδας**





ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΝΤΑΙ

Ελλάδα

τα οποία αποδείχθηκαν επαρκή για την εξασφάλιση ενός στοιχειώδους εισοδήματος. Το γεγονός αυτό ερμηνεύεται από την υψηλή ποιότητα των παραγόμενων καπνοφύλλων και τις καταβαλλόμενες την εποχή εκείνη ιδιαίτερα υψηλές τιμές που σημαίνει ότι θα ήταν αδύνατη η εξασφάλιση -έστω- του στοιχειώδους εισοδήματος, που αναφέρεται παραπάνω, εάν ο καπνός σχεδιάζόταν να αντικατασταθεί από άλλα φυτά.

Αιχμή των εξαγωγών

Επομένως, όπως είχαν τότε τα πράγματα (δεκαετία 1960), ο καπνός κατέστη πολύτιμο, μοναδικό, αναπαραστάσιο φυτό για την ιδιωτική οικονομία των αποκλειστικά ασχολούμενων με την καλλιέργειά του. Στην ίδια δεκαετία, ο καπνός καταλάμβανε την πρώτη θέση στα εξαγωγίσιμα ελληνικά αγροτικά προϊόντα, συνευφέροντας το 33,5% του συναλλάγματος το 1965 και το 30% το 1966. Συγχρόνως, τα έσοδα του Κράτους από φόρους κατανάλωσης καπνικών προϊόντων ανήλθαν περίπου στο 45% του συνόλου των εσόδων το 1965 και στο 40% το 1966, ενώ η αξία της ελληνικής καπνοπαραγωγής, κατά το μέσο όρο της τριετίας 1963-65, ανήλθε στο 13% του συνόλου της αξίας της φωτικής παραγωγής. Όλα αυτά τα στοιχεία αποδεικνύουν την ιδιαίτερα σημασία του καπνού για την εθνική οικονομία, σημασία που συνεχίστηκε και για αρκετά χρόνια μετά.

Ήταν, επομένως, προφανής ο ρόλος της καλλιέργειας του καπνού για τη χώρα μας και θεωρούνταν ευνόητο να καταβάλλεται κάθε προσπάθεια και σε κάθε κατεύθυνση για την τεχνικοοικονομική στήριξη και προαγωγή του. Τη σημαντική θέση της καπνοκαλλιέργειας για την ελληνική εθνική οικονομία, επιβεβαιώνει σημειολογικά η πρακτική του τότε πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Καραμανλή, να πραγματοποιεί τις υπό την προεδρία του συσκέψεις για το «εθνικό» μας προϊόν όχι στο πρωθυπουργικό γραφείο, αλλά στα γραφεία του Εθνικού Οργανισμού Καπνού. Την εποχή εκείνη, κανένας δεν μπορούσε να καλλιεργήσει καπνό χωρίς ειδική άδεια από τον Εθνικό Οργανισμό Καπνού.



Ο καπνός καλλιεργούταν σε ορισμένες μόνο περιοχές της χώρας και σε αυστηρά καθορισμένες ζώνες. Το μέτρο αυτό απέβλεπε στη μη επέκταση της καλλιέργειας αφού υπήρχαν δυσχέρειες στην απορρόφηση της παραγωγής και στη διατήρηση της ποιότητας της συνολικής παραγωγής καπνού.

Καλλιέργεια του αμερικανικού τύπου καπνών

Με πρωτοβουλία του Εθνικού Οργανισμού Καπνού και του Ινστιτούτου Καπνού έγιναν ήδη προπολεμικά προσπάθειες για την καλλιέργεια καπνών Virginia (θερμοξηρανόμενα, flue-cured) στη χώρα μας, που συνεχίστηκαν και πέραν του 1980. Μικροποσότητες παρήχθησαν κατά καιρούς σε διάφορες περιοχές της χώρας (Τρίκαλα, Λάρισα κ.ά.). Στην περιοχή της Χρυσουπόλεως, καλλιέργεια από ιδιώτη επιχειρηματία έδωσε ικανοποιητικά αποτελέσματα, ενώ προσπάθεια για επέκταση της καλλιέργειας έγινε τότε, με επιτυχία, προς τις περιοχές της Θράκης, της Θεσσαλίας και της Αιτωλοακαρνανίας. Η καλλιέργεια των Virginia προχώρησε αλματωδώς μετά τη δεκαετία του 1970 και η παραγωγή τους έφτασε τους 70.000 τόνους στις αρχές της δεκαετίας του 1990.

Το 1961 άρχισε πειραματικά στη χώρα μας και η καλλιέργεια των καπνών Burley (αεροξηρανόμενα, air-cured), με την εξέλιξή τους να είναι ταχύτερη, με μια σταθερή παραγωγή, σε μια εικοσαετία, της τάξης των 20.000 τόνων. Η χώρα μας ήταν τότε (1980) ένατι στην ποσοτική παραγωγή, με ποσοστό 3,5% της παγκόσμιας. Οι κυριότερες περιοχές καλλιέργειας των καπνών Burley στην Ελλάδα ήταν η Κεντρική Μακεδονία (Γιαννιτσά, Ημαθία, Πιερία), η Ανατολική Μακεδονία (Δράμα, Καβάλα) και από τη Θεσσαλία, κυρίως η Κορδίστα. Τη μεγαλύτερη και ποιοτικά καλύτερη παραγωγή είχε η περιοχή των Γιαννιτσών.

Εξέλιξη της καπνοκαλλιέργειας στην Ελλάδα από το 1981 και μετά

Φτάσαμε έτσι στο 1981, χρονιά που η Ελλάδα ήταν για το δέκατο κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο καπνός συνέχιζε να καλλιεργείται σε έκταση 600.000-700.000 στρεμμάτων στους Νομούς Φθιώτιδας, Λάρισας, Καρδίτσας, Πέλλας, Αργολίδας, Αιτωλοακαρνανίας, Πιερίας, Σερρών, Δράμας, Καβάλας, Θεσσαλονίκης, Κιλκίς, Κομοτηνής, Ξάνθης κ.ά. Η μέση κατά παραγωγή καλλιεργούμενη έκταση ανέρχόταν σε 10 στρέμματα και η συνολική παραγωγή ξεπερνούσε τους 150.000 τόνους. Η χώρα μας αντιπροσώπευε το 32% της παραγωγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ήταν δεύτερη στη σειρά, με πρώτη την Ιταλία, που συμμετείχε με ποσοστό 48%. Για την Ελλάδα η καπνοπαραγωγή αποτελούσε το 7,3% της συνολικής αξίας της γεωργικοκτηνοτροφικής παραγωγής, ενώ για την Ιταλία μόνο το 1,2%. Οι αριθμοί αυτοί δείχνουν ότι η Ελλάδα ήταν η μοναδική χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση στην οποία η καπνοπαραγωγή είχε μεγάλη σημασία, τόσο οικονομική όσο και κοινωνική. Η αντίστροφη πορεία για την καλλιέργεια του καπνού στη χώρα μας άρχισε αργά-αργά με την αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής το 1992 και ολοκληρώθηκε με τη μεταρρύθμιση των μεσογειακών προϊόντων (καπνός-βαμβάκι-ελαιόλαδο) το 2004. Η μεταρρύθμιση του 1992 προέβλεπε τη μείωση των ενισχύσεων στον καπνό και περιόρισε σημαντικά τον εγγυημένο όγκο παραγωγής στις περισσότερες ελληνικές ποικιλίες ανατολικού τύπου, αλλά και στα καπνά Virginia και Burley. Με τη μεταρρύθμιση των μεσογειακών προϊόντων και τη συμφωνία του Απριλίου του 2004 δόθηκε η ευελιξία στο κράτος-μέλος να επιλέξει τα ποσοστά δεσμευμένης και αποδεσμευμένης ενίσχυσης στον καπνό. Το ποσοστό της αποδεσμευμένης ενίσχυσης θα μπορούσε να κυμαίνεται από 40% (μερική αποδέσμευση-partial decoupling) μέχρι 100% (πλήρης αποδέσμευση-full decoupling) και αντίστοιχα της δεσμευμένης (coupled) από 0-60%.

«Πλήρης αποδέσμευση»

Στη χώρα μας αποφασίστηκε η εφαρμογή της «πλήρους αποδέσμευσης» από το 2006 και μετά. Αποτέλεσμα, η δραστη μείωση τόσο των καλλιεργούμενων εκτάσεων όσο και του όγκου παραγωγής, λόγω της μικρής εμπορικής αξίας του παραγόμενου προϊόντος πολλών ποικιλιών και του υψηλού κόστους παραγωγής τους. Ο βασικός, επομένως, λόγος της δραστη μείωσης των εκτάσεων ήταν ότι για να ολοκληρωθεί η καλλιέργεια και επειδή το κόστος παραγωγής σε πολλές περιπτώσεις υπερβαίνει την εμπορική αξία του προϊόντος, ο καπνοκαλλιεργητής πρέπει να δαπανήσει και ένα μέρος της επιδότησης. Μετάξύ των ετών 2005 και 2007 η καλλιεργούμενη με καπνό

έκταση στη χώρα μας μειώθηκε από 500.000 στρέμματα σε κάτω από 100.000 στρέμματα και ο όγκος παραγωγής από 108.000 τόνους σε 22.000 τόνους. Μειώθηκε, επίσης, δραματικά ο αριθμός των καπνοπαραγωγών, από 48.000 το 2005 σε 16.000 το 2010, με τους περισσότερους από αυτούς να κατέχουν εκμεταλλεύσεις που δεν ξεπερνούν τα 7 στρέμματα. Συγχρόνως, ποικιλίες υψηλής εισοδηματικής αξίας (λόγω επιδοτήσεων) όπως οι αμερικανικού τύπου «Burley» και «Virginia», αλλά και πολλές ανατολικού τύπου (Καμπά-Κουλάκ κλασσικά, Καμπά-Κουλάκ μη κλασσικά, Ζηνομυρωδάτα, Σαμφούς, Ελασσόνας κ.ά.), που συνέβαλαν ουσιαστικά στη γεωργική οικονομία πολλών Νομών της χώρας και στη στήριξη του εισοδήματος των παραγωγών, κυριολεκτικά εξαφανίστηκαν.

Ποιες ποικιλίες καλλιεργούνται σήμερα

Οι ποικιλίες που έχουν παραμείνει καλλιεργούμενες είναι αυτές του ανατολικού τύπου, «Μπισριά» και «Κατερίνη» (Σ-79), που και αυτές όμως, παρουσιάζουν μείωση και των καλλιεργούμενων εκτάσεων και του όγκου παραγωγής σε σύγκριση με την προ του 2006 περίοδο. Από το 2010 και μετά ξανάρχισε δευιά-δευιά η καλλιέργεια των καπνών Virginia, κυρίως στους Νομούς Ξάνθης, Ροδόπης και Αιτωλοακαρνανίας. Στους Νομούς της Θράκης αυτό έγινε με πρωτοβουλία και οργάνωση της ΣΕΚΕ (Συνεταιριστική Εταιρεία Καπνοπαραγωγών Ελλάδος), στην οποία ανταποκρίθηκε ικανός αριθμός παραγωγών. Η προσπάθεια συνεχίζεται και αυτό είναι άκρως ενθαρρυντικό. Το ενδιαφέρον της χώρας μας για τον καπνό είναι ευλόγο και έντονο. Ο καπνός ανταποκρίνεται περισσότερο από άλλα προϊόντα προς τις φυσικές και κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που επικρατούν σε ορισμένες περιοχές μας, δεδομένου ότι:
 

- Μπορεί να αποδώσει ικανοποιητικό γεωργικό εισόδημα στα μικρά μεγέθη των γεωργικών εκμεταλλεύσεων που χαρακτηρίζουν τον ελληνικό κλήρο.
- Απαιτεί μεγάλο αριθμό ημερομισθίων, αξιοποιώντας το εργατικό δυναμικό όλων των ηλικιών της αγροτικής οικογένειας, συμβάλλοντας έτσι στη διατήρηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο.
- Αξιοποιεί (στην περίπτωση των ποικιλιών ανατολικού τύπου) γεωργικές εκτάσεις μέτριας και χαμηλής παραγωγικής ικανότητας, σημαντικό μέρος των οποίων δεν προσφέρεται για άλλες καλλιέργειες.

 Τα χαρακτηριστικά αυτά, σε συνδυασμό με τις ευνοϊκές κλιματολογικές συνθήκες, έχουν καταστήσει την καπνοπαραγωγή μια από τις παραδοσιακές καλλιέργειες της χώρας μας, αναπαραστάσιο σε μεγάλο βαθμό.

